

Kartläggning religiöst motiverade initiativ för en svensk fredskultur och mot extremism

Slutrapport

BETWIXT
CONSULTING
Kristina Patring

Innehåll

Förord.....	3
Sammanfattning	4
1. Inledning	5
2. Bakgrund till SKR:s fredsarbete	6
3. Kartläggningens upplägg och struktur.....	7
4. Direktiv och metod	8
5. Avgränsningar	9
6. Några exempel: Från de konkreta handlingarna till de teologiska reflektionerna	10
6.1. NybyVision, Uppsala	10
6.2. ”Guds Hus” och ”Källan” i Fisksätra, Stockholm.....	12
6.3. Göteborgs interreligiösa centrum och råd.....	14
6.4. Svenska Evangeliska Alliansens arbete för religions- och samvetsfrihet.....	17
6.5. ”Tillsammans för Sverige” Fryshuset Stockholm, Göteborg och Malmö.....	18
6.6. Kista folkhögskola, Zidni institutet och kursen ”Arvet efter Paradiset - Värdebaserad Interreligiös Kommunikation och Samverkan”	20
7. Skönjbara trender, behov och rekommendationer.....	21
7.1. Från dialog till diapraxis.....	21
7.2. Ojämligheten i resurser mellan religiösa samfund.....	22
7.3. Ytterligare identifierade behov	23
8. Slutliga rekommendationer	23

Bilaga A. Samtliga kartlagda initiativ

Förord

I en värld där konflikter ibland uppstår eller motiveras utifrån religiösa övertygelser behöver ett interreligiöst fredsarbete förstärkas.

I både Sverige och i våra grannländer finns främlingsfientligt profilerade partier på den politiska arenan. Vissa av dessa partiers kärnfrågor – till exempel migration och invandring, etnisk och religiös mångfald, fördelning av samhällsresurser och fattigdom – aktualiseras och diskuteras frekvent. Insatser för fred och försoning är då en viktig moteld till den ökande polarisering i samhället som främlingsfientligheten försöker utnyttja och förstärka.

Att undersöka och stödja möjligheterna till interreligiöst fredsarbete är för närvarande ett av fyra prioriterade teman inom Sveriges kristna råds arbete för Fredskultur. Övriga områden är att vara en plattform för samordning och resurser för fredsarbete inom kyrkor och närstående organisationer, att fördjupa kristna försonings- och fredsteologier samt bedriva opinionsarbete för en rättvis fred.

Vilka initiativ finns för religiöst motiverat arbete för fred och mot extremism idag? Det ville Sveriges kristna råd veta och gav konsulten Kristina Patring uppdraget att ta reda på detta.

Resultatet finns nu i denna rapport, där 57 olika initiativ är kartlagda.

Vi vill rikta ett stort tack till Kristina Patring för arbetet med kartläggningen. De åsikter, slutsatser och rekommendationer som framförs i rapporten är författarens egna.

Kartläggningen presenteras i ett arbetsseminarium den 5 december 2012, där rapportens innehåll diskuteras samt vad dess rekommendationer kan innebära för olika samfund, organisationer och myndigheter i vårt fortsatta arbete tillsammans för fred.

Maria Bäcklund, koordinator för Fredskultur, Sveriges kristna råd

Bromma den 19 november 2012

Sammanfattning

Följande narrativa rapport och dess bilaga utgör en kartläggning över religiöst motiverade initiativ som vill verka för substantiella bidrag till byggandet av en svensk fredskultur, en djupare förståelse av gemensamma värderingar samt motverka extremism. I dagsläget verkar kartläggningen vara relativt unik i sitt slag och tillför därför viktig och relevant kunskap inte bara till Sveriges kristna råd utan till alla de initiativ den innefattar. Den underlättar på så sätt det framtida planerandet av arbete inte bara på riksnivå, utan förhoppningsvis även på regional och lokal nivå.

Inom de begränsningar som anges i den narrativa rapporten har kartläggningen identifierat totalt 57 olika initiativ. Sex av dessa presenteras i mer detalj i detta dokument övriga finns kortfattat beskrivna i dokumentets bilaga A. Utöver de 57 initiativ som identifierats listar bilaga A även 16 svenska forskare som på olika sätt arbetar med frågor vilka ligger inom kartläggningens direktiv. Med all sannolikhet är dessa forskare och dessa initiativ inte de enda som existerar i Sverige. Kartläggningens målsättning är att ge en första bild, vilken kan ligga som grund för SKR:s fortsatta arbete med att främja en svensk fredskultur.

I slutet av denna narrativa rapport identifieras även skönjbara trender och behov, vilka i sin tur gett upphov till rapportens rekommendationer. Dessa trender och behov återges här kortfattat i punktform:

Trender:

- Från dialog till diapraxis;
- Ojämligheten i resurser mellan religiösa samfund;

Behov

- Behovet av att hitta vägar att utjämna resursojämligheter
- Behovet av att utveckla former för dokumentations- och metodutvecklingsstöd.
- Behovet av att se och rusta ungdomar som verkar och vill verka inom kartläggningens temaområden.

1. Inledning

I och med en ökad pluralism, mångkulturalism och multireligiositet lever vi i en förändringens tid där vi på nytt lär oss relatera till och se varandra inom det svenska samhället. Samtidigt pågår stora förändringsprocesser även på andra platser i världen, processer som påverkar oss här i Sverige. Människor som kommer hit i behov av skydd har inte sällan med sig ett bagage av bilder och föreställningar om vem "den andre" är. Ett bagage som ibland gör att konflikter mellan olika etniciteter eller religionstillhörigheter återskapas i delar av det svenska samhället. Här kan religionens fredsskapande kraft vara en viktig tillgång för att hjälpa svenskar som bott här länge och de som är nyanlända till en inre och yttre fred i sin vardag. Kyrkorna i Sverige har en viktig roll i detta arbete både genom att verka aktivt för en fredskultur i Sverige och genom att uppmärksamma fredsfrämjande insatser som de, eller deras systerkyrkor i olika regioner med allvarliga konflikter, gör. Många kyrkor har dessutom medlemmar i Sverige som har flytt från olika oroshärddar runt om i världen. Dessa personer är en viktig resurs för information om situationen på plats, och inte sällan aktivt bidragande till utvecklingen i sitt hemland.

Genom sitt arbete med fredsfrågor samlar Sveriges kristna råd (SKR) kunskap och erfarenhet om religionernas fredsskapande kraft liksom om möjligheterna att använda religion som en kraft för att eskalera och motivera konflikt. Detta kunskapsamlande möjliggör en systematisk granskning av teologisk legitimering av våld och olika sätt att bemöta den. SKR blir på så sätt också ett forum för kyrkornas självkritiska arbete och en resurs för att förmedla kunskap om olika bidrag för hållbar fred. Samtidigt kan SKR bidra till att fredsfrågorna aktualiseras och hålls levande i de kyrkliga miljöer där ett sådant engagemang är lågt och behöver uppmuntras.

Kyrkorna har mycket kunskap och relevanta erfarenheter att bidra med i denna process. SKR har under en längre tid dokumenterat och stött kyrkornas engagemang för ickevåld genom konkreta projekt som Ickevåldsfonden och samverkan kring Martin Luther King-dagen, och genom att samla teologisk fördjupning och reflektion kring rättvis fred från en rad olika kyrkliga aktörer. Denna kartläggning av religiöst motiverade initiativ, som vill verka för substantiella bidrag till byggandet av en svensk fredskultur, en djupare förståelse av gemensamma värderingar samt motverka extremism, är ett vidare steg i detta arbete. I dagsläget verkar kartläggningen vara relativt unik i sitt slag och tillför därför viktig och relevant kunskap inte bara till SKR utan till alla de initiativ den innefattar. Den underlättar på så sätt det framtida planerandet av arbete inte bara på riksnivå, utan förhoppningsvis även på regional och lokal nivå.

Kartläggningens ambition har varit att täcka in merparten av de initiativ som görs inom de berörda tematiska områdena i hela Sverige. Totalt sett har 57 religiöst motiverade initiativ som verkar i dessa syften identifierats. Med säkerhet görs dock mer än vad denna kartläggning har lyckats fånga in. Förhoppningen är ändå att kartläggningen skall vara till nytta och inspiration även för de goda krafter som av

någon anledning inte kommit att tas med i detta dokument. Alla rekommendationer och slutgiltig analys som presenteras i den här kartläggningen är helt och hållet kartläggarens egna. Innehållet i delar av kapitel ett och hela kapitel två härstammar från SKR:s egna texter så som t.ex. ansökningar om bidrag från Folke Bernadotteakademin.

2. Bakgrund till SKR:s fredsarbete

SKR har lång erfarenhet av arbete för fred och ickevåld. Historiskt sett finns många exempel på hur den Svenska ekumeniska rörelsen har arbetat med freds- och konfliktfrågor. Under Hitlertiden bjöds den tyske motståndsmannen och prästen Dietrich Bonhoeffer (sedermera avrättad) i hemlighet in till Sigtuna tillsammans med kyrkliga företrädare från England för att samtala om möjligheten till ett försonat Europa. Andra exempel är den Svenska Ekumeniska Nämndens aktiva engagemang i kampen mot apartheid, initiativet till en fredskonferens i Uppsala 1983 kring kärnvapenhotet (och grundandet därefter av Liv- och Fredsinstitutet).

Händelser under senare tid är t ex den UD-stödda internationella och interreligiösa konferensen *Tools for Peace* 2004 i samverkan med Sveriges Muslimska Råd liksom det fortfarande pågående följeslagarprogrammet i Palestina-Israel, EAPPI. Detta senare projekt har Sida-stöd och sker i samverkan med Kyrkornas Världsråd, liksom självfallet med kyrkor och folkrörelser i Palestina och Israel. Alla dessa exempel är uttryck för hur den ekumeniska metoden fått och får sin tillämpning i SKR, idag även i religions- och kulturmötessammanhang.

I samband med att freds- och ickevåldsfrågor prioriterades även internationellt, i form av FN:s Internationella årtionde för en freds- och ickevåldskultur för världens barn och Kyrkornas Världsråds Årtionde för att övervinna våldet (Decade to Overcome Violence, DOV) beslöt styrelsen för SKR att tiden var mogen för att permanenta fredsarbetet inom kyrkorna i Sverige. För att möjliggöra ett långsiktigt perspektiv i detta fredsarbete inrättade man 2002 Fredskulturprogrammet med syfte att bidra till de båda årtiondena och bredda och fördjupa engagemanget i kyrkorna för en fredskultur i enlighet med dessa årtionden. Efter årtiondenas slut 2010 lades fredskulturprogrammet som sådant ner. SKR:s arbete med de här frågorna har dock fortsatt på olika sätt.

En freds- och ickevåldskultur innehåller värderingar och förhållningssätt som grundas på frihet, rättvisa, demokrati, alla mänskliga rättigheter, tolerans och solidaritet. Det är en kultur där man avvisar våld och lyckas att förebygga konflikter genom att bearbeta dess orsaker och lösa problem genom dialog och förhandling. Principerna om respekt för livet, frihet, rättvisa, demokrati, tolerans, solidaritet, samarbete, pluralism, kulturell mångfald och dialog ska genomsyra alla sammanhang, på alla samhällsnivåer. Arbetet inom kyrkorna bygger på tydliga värden om människolivets okränkbarhet och alla människors lika värde, vilket leder till motstånd mot allt våld – fysiskt, psykiskt, socioekonomiskt och politiskt.

I kyrkorna finns en erfarenhet av att tolka konflikter som värdepåttningar mellan olika kulturer och grupper av människor. Løsningen av konflikter kräver därför dialog mellan olika värdesystem och ett av dessa nödvändiga samtal är mellan religioner. Det finns ett samband mellan världsfred och religionsfred som behöver uppmärksammas och bearbetas. SKR anser och arbetar för att religiösa ledare tillsammans ska kunna ge substantiella bidrag till byggandet av en fredskultur. Dessa ledare kan t ex bidra till att ge innehåll åt begreppet mänsklig säkerhet, vilket i sin tur kan resultera i en breddad förståelse av säkerhetspolitiken.

Freds- och försoningsfrågorna är inte en tillfällig del av den ekumeniska rörelsens engagemang, utan är en del av dess självklara verksamhet. Att skapa en "safe space", en mötesplats för samtal om de svåra oenighetsfrågorna över tros- och kulturbarriärer och så ge kyrkornas bidrag till inte bara kyrkornas, utan mänsklighetens enande och försoning. Detta är också SKR:s grundläggande identitet, att vara kyrkornas mötesplats för dialog och samverkan.

3. Kartläggningens upplägg och struktur

En första slutsats som kan göras är att många goda initiativ äger rum inom Sveriges gränser. För många för att alla ska kunna beskrivas i detalj i en kartläggning som denna. Av utrymmesskäl kommer kartläggningen att bestå av två delar. En narrativ rapport, vilken är vad du just nu läser, och en presentation av de olika initiativ som har upptäckts eller rapporterats in under den tid då kartläggningen har genomförts. Denna presentation finns bifogad i bilaga A. I presentationen kommer varje initiativ som har upptäckts eller rapporterats in omnämnas med namn, hemsidesuppgifter i den mån sådana finns¹ samt en kortfattad beskrivning av verksamheten och dess syfte. Initiativen har här delats upp mellan de som enbart har Sverige som sitt fokusområde och de som fokuserar både på Sverige och ett internationellt sammanhang. Bilaga A innehåller även en förteckning över akademiska instanser och namngivna forskare som på ett särskilt sätt arbetar med frågor som hamnar inom kartläggningens räckvidd. Det är viktigt att poängtera att listan över initiativ som bilaga A innehåller bör ses som ett levande dokument till vilka nya initiativ eller enskilda forskare hela tiden kan läggas. Det som presenteras här är bara en början.

Den narrativa rapporten kommer nu att fortsätta med att presentera:

- Direktiv och metod,
- Avgränsningar,
- Några exempel på initiativ som genomförs i Sverige,
- Skönjbara trender och behov,
- Slutliga rekommendationer.

---

¹ Kontaktuppgifter till flertalet initiativ har lämnats in till SKR i ett separat dokument. Detta då tillåtelse att offentligt sprida kontaktuppgifter, som i flertalet fall är kopplade till specifika personer, inte har erhållits som en del av kartläggningen.

4. Direktiv och metod

Kartläggningen har skett i uppdrag av och samarbete med SKR genom anlita Betwixt Consulting. Totalt har arbetstiden för kartläggningen omfattat 15 dagars heltidsarbete genomfört under sommaren och hösten 2012. De direktiv som utvecklades som grund för kartläggningen har varit relativt allmänt hållna. Kartläggaren har blivit ombedd att undersöka vilka svenska religiöst motiverade initiativ som idag existerar med målsättning att verka för:

- *substantiella bidrag till byggandet av en fredskultur*
- *en djupare förståelse av gemensamma grundvärderingar*
- *motverkandet av extremism*
- *att ge innehåll åt begreppet mänsklig säkerhet*

Uttryck som "fredskultur", "grundvärderingar", "extremism" och "mänsklig säkerhet" kan i sig uppfattas som både tekniska och tolkningsbara. Vilka typer av initiativ som faller inom ramarna för dessa begrepp kan anses diskuterbart och öppet för en ganska bred tolkningsmån. Detta har gjort att reflektion kring avgränsningar och tolkningsmöjligheter har varit en ständig del i arbetsprocessen. Mer om detta finns att läsa i nästkommande kapitel.

I övrigt har ett flertal olika arbetsmetoder använts för att identifiera initiativ. Personliga brev med förfrågningar om tips på aktiviteter och initiativ har skickats ut till knappt 180 personer med koppling till kyrkor, moskéer, synagogor och dharmiska tempel i Sverige. Dessa mejl genererade sammanlagt 40 svar. Förfrågningar efter initiativ har även gjorts via sociala medier såsom Facebook och Twitter. En systematisk genomsökning av framförallt interreligiöst arbete per landskap har även gjorts via sökmotorer på internet. Söktermer som då har använts har varit "religionsdialog" och "interreligiöst arbete" kopplat till aktuellt landskap. Då det gäller de akademiska initiativ och forskare som finns med i kartläggningen har dessa identifierats genom en genomsökning av hemsidorna hos ett begränsat antal universitet och högskolor. Denna del av kartläggningen är troligen den del som är minst klar då identifiering av andra typer av initiativ utanför den akademiska sfären har prioriterats.

Från de initiativ som dessa sökmetoder har lett fram till har sedan ett fåtal valts ut som exempel för närmare presentation i den narrativa rapporten. Urvalet av initiativ har gjorts enbart efter kartläggarens eget tycke. I urvalet av exempel har en ledstjärna varit att lyfta fram exempel från en lokal, regional och nationell nivå. En annan ledstjärna har varit att lyfta fram exempel på olika typer av verksamhet och initiativ, t.ex. tankesmedjan som vill verka på ett tydligt sätt inom samhällsdebatten, ungdomsprojektet eller det lokala eller regionala interreligiösa arbetet med fokus på socialt arbete och klassisk religionsdialog. Intervjuer har gjorts med representanter för de exempel som lyfts fram och dessa representanter har även godkänt de texter som beskriver deras verksamhet. Tillsammans med det som kommunicerats i mejl

och telefonsamtal med företrädare för de olika initiativ som tas runt om i landet har dessa representanters tankar också fått forma det som i den här rapporten presenteras som skönjbara trender, behov och rekommendationer. Troligen finns mycket mer klokt att säga inför framtiden, denna kartläggning har enbart som ambition att lägga en grund för fortsatt arbete och reflektion.

5. Avgränsningar

Som redan omnämnts har en kontinuerlig reflektion kring avgränsningar behövt göras under kartläggningens gång. Denna reflektion har dels gjorts i samråd med Maria Bäcklund på SKR och dels fortlöpande av kartläggaren själv. En bred tolkning av direktiven riskerade att inkludera i princip all religiöst motiverad verksamhet i Sverige då många representanter för olika religioner nog skulle kunna tolka in syften som handlar om skapandet av t.ex. fredskultur och mänsklig säkerhet i sitt arbete. En allt för smal tolkning riskerade å andra sidan att utesluta flertalet intressanta initiativ.

En vattendelare mellan de olika initiativ som bedrivs i Sverige blev här frågan om det interreligiösa och hur det hanteras. Många församlingar av olika religiös tillhörighet i Sverige bedriver arbete som involverar människor med annan religiös eller kulturell bakgrund än de själva. En del gör det utan något annat syfte än att göra gott, en del med ett uttalat syfte att verka för integration eller religionsdialog/diapraxis och en del slutligen i mer eller mindre öppet syfte att omvända människor till den egna religionen. Med tanke på att framför allt kristendomen, men även islam, innehåller starka proselyterande traditioner riskerade en uteslutning av all religiöst motiverad verksamhet som innebar någon form av proselytism återigen att ett relativt stort antal intressanta initiativ eventuellt skulle uteslutas från kartläggningen. Avgränsningsbeslutet fick därför bli att inte ta med sådana initiativ som på ett mycket öppet sätt har för avsikt att i allt verka för omvändandet av de personer de kommer i kontakt med. Att utforska huruvida initiativ som inte öppet talar om sådana ändamål ändå informellt avser uppnå människors omvändelse har inte legat inom ramen för den här kartläggningen.

En annan avgränsning som har gjorts är att inte ta med initiativ som enbart inbegriper enstaka tillfällen; t.ex. enskilda seminarier eller samtalskvällar om religionsdialog. Detta då det skulle göra kartläggningen allt för splittrad och försvåra analysen av mer övergripande trender och behov. Sist men inte minst har det varit nödvändigt att även utesluta de sociala rörelser som inbegriper både religiösa och ickereligiösa individer eller aktörer men vars verksamhet i övrigt stämmer överens med direktiven. Det tydligaste exemplet på en sådan social rörelse vilken engagerar många religiöst troende, men som inte går att tillskriva just en religiös motivationskraft, är blockadrörelsen som genom ickevåldsliga civilolydnadsaktioner vill påvisa det inhumana i verkställandet av massdeportationer och utvisningar inom implementeringen av svensk flyktingpolitik och lagstiftning.

6. Några exempel: Från de konkreta handlingarna till de teologiska reflektionerna

En sak är säker, genom vårt avlånga land kokar och jäser det av goda initiativ som tas för att bidra till en svensk fredskultur, fördjupa förståelsen av våra gemensamma grundvärderingar, motverka extremism och fylla "mänsklig säkerhet" med innehåll. Stora som små aktörer agerar tillsammans på en mängd kreativa sätt för att uppnå detta. Totalt sett har kartläggningen identifierat 57 religiöst motiverade initiativ som verkar i dessa syften. Alla dessa initiativ skulle förstås förtjäna att presenteras och lyftas fram enskilt. Då det inte är möjligt av utrymmesskäl kommer detta kapitel presentera några av dessa initiativ, alla präglade av olika karaktär och förutsättningar.

6.1. NybyVision, Uppsala

NybyVision i Uppsala är en ideell förening med Missionsförsamlingarna i Gamla Uppsala och Uppsala som medlemmar. Målsättningen är att främja ömsesidig integration och hjälpa människor in i det svenska samhället. Man ser verksamheten som kyrkligt diakonal och är trygg i den kristna identitet som finns hos de missionskyrkor som står bakom föreningen. Samtidigt vill man lyfta fram vikten och möjligheten av att människor med olika religionstillhörigheter lever sida vid sida, tillsammans i samma samhälle. Som en symbolisk markör för detta finns symboler för flera olika religioner i föreningens bön- och vilorum.

Verksamheten startade egentligen som ett slags grannskapssamverkansprojekt i Nyby nära Gamla Uppsala för ca 20 år sedan. Då fanns en projektledare och en rad ideella som verkade inom projektet. Verksamheten utvecklades sedan gradvis tills man 2004 tog steget att bilda en ideell förening. Idag engagerar NybyVision flera volontärer från de två församlingarna samt 23 anställda på vad som motsvarar ca 15 heltidstjänster. 11 av dessa har själva sin bakgrund utanför Sveriges gränser och kommer från muslimska, kristna och hinduiska sammanhang. Varje år deltar mellan 200 och 250 personer i föreningens verksamhet och den största finansören är Uppsala kommun. NybyVision erbjuder en lång rad kurser i ämnen såsom svenska (utanför SFI-systemet), matlagning, måleri, kultur och samhälle, datakunskap och engelska samt i praktiskt arbete såsom sömnad och hantverk. Man har även en hel del friskvårdsaktiviteter och en cafeteria. På vårar och höstar erbjuds en cykelkurs. I föreningens lokaler finns också en mindre barnverksamhet.

Majoriteten av dem som kommer till NybyVision har en ickesvensk kulturell bakgrund. Många är muslimer men en hel del kommer också från olika kristna traditioner. Merparten hänvisas till verksamheten från socialtjänsten eller arbetsförmedlingen i Uppsala, men vissa kommer också på eget initiativ. De som hänvisas hit kommer oftast för att kunna få en fortsatt meningsfull sysselsättning, antingen för att man av olika skäl inte kan fortsätta i ordinarie SFI eller av någon annan anledning. En del befinner sig mitt i en asylprocess medan några håller på att ta sig in på den svenska arbetsmarknaden.

Josefin Cras, som är verksamhetschef på NybyVision, poängterar vikten av att arbeta med integration för människor som kommer till Sverige från dag ett. Enligt henne och NybyVision har inte det svenska samhället råd att vänta på att människor ska få uppehållstillstånd innan en integrationsprocess börjar. Att finnas till för asylsökande redan från ankomsten till Sverige och Uppsala är därför viktigt. I NybyVisions verksamhet har man på grund av detta arbetssätt många gånger sett hur personer, som kanske fått vänta flera år på sitt

uppehållstillstånd, genom att finnas med i verksamheten har kunnat ta SFI-diplom på bara någon månad och sedan snabbt fått ett eget arbete så fort de fått sitt uppehållstillstånd.

I en verksamhet som NybyVisions blir det oundvikligt att frågor som rör identitet och kultur är viktiga. Josefin konstaterar att integration inte bara handlar om språk och arbete. Integration är snarare en process som handlar om identitet och kultur och som tar många år. Därför har verksamheten alltid inkluderat många aktiviteter som handlar om kulturmöten. Möten som behövs lika mycket mellan de kulturer som kommer till Sverige sinsemellan som mellan dem och den svenska kulturen. Det finns ett behov av att skapa meningsfulla sammanhang där språket kan upprätthållas samtidigt som man också kan närma sig svårare frågor om identitet, världsbild och religion. I detta arbetar NybyVision mycket gentemot de kyrkor som står bakom föreningen men också en hel del med religionsdialog. Tidigare hade man dialogmöten mellan någon av pastorerna i missionskyrkorna och en imam i Uppsala stora moské. Så småningom kände man dock att detta blev för svårgreppbart för många av de människor som kommer till NybyVision. Språkkunskaperna räcker inte alltid till för att samtala om svåra existentiella frågor tillsammans. Istället finns ett behov av att ta ner frågorna till marken, konkretisera och tillgängliggöra dem. Här arbetar man fortfarande med att hitta nya arbetsmetoder och former. Varje år använder man sig t.ex. av Abrahams barns julkrubba, något som i sig väcker frågeställningar om metod och pedagogik. För alla är det t ex inte givet att dockan av ängeln Gabriel bara är en docka och inte en form av avgudadyrkan. Att hitta former för samtal kring en sådan sak, eller andra frågor som kanske är svårare att närma sig, på ett respektfullt sätt är en del i ett arbete kring metod och pedagogik som man gärna vill gå vidare med framöver. Josefin poängterar vikten av att hitta former som gör det möjligt att gå förbi det ibland allt för slätstrukna i religionsdialogen och faktiskt på ett respektfullt och förtroligt sätt prata om de områden där man inte håller med varandra. Samtal som kräver att en tillit har skapats redan innan, att man fått tiden att reda ut andra frågor som vid första anblicken kanske kan anses banala men som kan ha ett otroligt laddat symbolvärde rörande identitet och kultur.

Ett sätt som man under förra året närmade sig dessa frågor om identitet var att inför SKR:s globala vecka tillsammans skapa en utställning med namnet "Den långa resan". Utställningen behandlade på olika sätt den inre och yttre resa som det inneburit för deltagarna i NybyVisions verksamhet att ta sig till Sverige. I olika grupper fick verksamhetens deltagare skapa konstverk på olika teman. Ett tema var t ex "Var är hemma?" och "Vad är viktigt för att det ska kännas som hemma?". Andra teman var "Vad behöver jag för att leva i Sverige?" och "Vad saknar jag från mitt hemland?". Konstverken ställdes sedan ut i Uppsala missionskyrka och innehöll t ex en resväska full av olika påsar med kryddor som luktade och kändes "hemma". Under veckan hade man också temalektioner där man pratade om migration i världen och om migrationsflöden i Sverige på ett sätt som skapade associationer kring samband mellan den svenska historien och den egna resan. Efter att ha tittat på den del av filmen "Utvandrarna" där Kristina planterar en astrakankärna i USA utbrast t ex en kurdisk kvinna att hon gjort precis likadant med vindruvskärnor som hon fått skickade till sig från Kurdistan.

6.2. "Guds Hus" och "Källan" i Fisksätra, Stockholm

Stockholmsförorten Fisksätra i Nacka kommun har ungefär 8000 invånare. Av dessa invånare har ca 30 % en svenskkyrklig bakgrund, ca 40 % en muslimsk bakgrund, ca 10 % en katolsk bakgrund medan resterande 20 % har blandade bakgrunder. I området finns tre stycken organiserade religiösa samfund; Svenska kyrkan, Katolska kyrkan och Fisksättras muslimska förening. Dessa församlingar har sedan mitten på 90-talet haft vänskapliga relationer med varandra.

Det praktiska samarbetet mellan de olika församlingarna började med att prästen i Svenska kyrkan och en av representanterna för den muslimska församlingen började arbeta tillsammans i skolorna. Detta växte så småningom till en insikt om vikten av att inte bara samtala med varandra utan istället arbeta tillsammans, framförallt med sociala frågor. Längs med vägen kom även den katolska församlingen i Nacka med i samarbetet. 2008 hade tanken växt så att man tillsammans med Stockholms Stadsmission kunde gå in och skapa stödcentret "Källan" tillsammans. Man insåg snabbt att samarbetet mellan den muslimska och de kristna församlingarna ledde till en enorm kompetenshöjning inom det sociala arbetet. Genom att samarbeta kunde man täcka in fler språkgrupper, kulturella bakgrunder och världsbilder bland de människor man nådde ut till.

Idag driver Källan en rad olika aktiviteter så som föräldrakurser, svenskundervisning för dem som av någon anledning inte platsar i en SFI klass på en gång, grupper som tillsammans lagar mat och samtalar om kultur, samt olika initiativ som syftar till att stärka människors självkänsla. Arbetet finansieras idag av de tre olika religiösa församlingarna och Stockholms Stadsmission som alla också är huvudmän för verksamheten. Dessutom får man finansiellt stöd från Nacka kommun samt av det fastighetsbolag som äger Fisksätra centrum där verksamheten är belägen. Genom alla dessa aktiviteter skapas tillit och möjlighet för människor att lägga från sig de

negativa föreställningar man kanske fått med sig om företrädarna för en annan religion eller etnicitet från tidigare erfarenheter. Sunni- och shiamuslimska kvinnor träffas och lagar mat tillsammans, kristna och muslimer börjar prata barnuppfostran och personer med svensk bakgrund får upp ögonen för de inte alltid positiva erfarenheter som människor från andra kulturer kan ha av västvärlden eller kristendomen som religion. Genom den tillit som på detta sätt har byggts upp blir det också möjligt för människor att öppna upp. Det blir lättare att prata om svåra frågor som hedersvåld eller olika syner på vad som är en sexuell norm då det gäller läggning och beteende. Frågor som inte alltid går att närma sig om inte tilliten och respekten för den andre först finns där.

Efter att ha insett att man på det här sättet kunde arbeta tillsammans över traditions- och religionsgränserna utan att för den sakens skull rubbas allt för mycket i den egna religiösa identiteten väcktes så tanken på att skapa en slags gemensam plats där de olika religiösa samfund kunde bedriva sin verksamhet sida vid sida i Fisksätra. En byggnad där svenskkyrkliga lutheraner och katoliker delar på samma gudstjänstlokal och en moské byggs vägg i vägg.

Henrik Larsson, som är koordinator för det som kommit att kallas Guds Hus, beskriver stödcentret Källan som ett socialt samarbete medan Guds Hus snarare blivit ett intellektuellt samarbete. För att kunna göra något så annorlunda som att bygga ihop de tre gudstjänstlokalerna har det nämligen krävts en ganska lång process av reflektion och samtal. En process som inte hade varit möjlig om man inte först förstått att man kunde lita på varandra genom det praktiska sociala samarbetet. Det är nämligen inte helt okontroversiellt att kalla ett hus som ska innehålla både kyrka och moské för "Guds Hus". För att kunna göra det har man från de olika församlingarna insett att det måste finnas garantier för att ingen ska tvingas in i en annan religion.

"Alla måste kunna känna att det är okey att komma hit och vara muslim, katolik eller lutheran. Därför slutade man ganska snart att fundera kring huruvida man borde be ihop eller inte" berättar Henrik. Det viktiga är inte något uttalat mål om att kunna be tillsammans eller ens att bygga något hus som sen kommer att heta "Guds Hus". Det viktiga är att hitta former för samverkan kring det praktiska och nära. "Det är sällan det är det religiösa som är det svåra, det är istället bilderna man kanske har med sig hit bl.a. från konflikter i olika delar av världen" konstaterar Henrik. Konflikter som sedan blir lika aktuella här på det lokala planet som i sina ursprungsländer. "För att kunna samverka då gäller det att alla gör upp med den historia man har med sig och

istället bestämmer sig för att lösa de problem som vi har här, på det praktiska och lokala planet där vi ska leva tillsammans. Hur ska vi göra med skolavslutningen, simundervisningen och hur vill vi ha det i tvättstugan?” Han fortsätter med att säga att vi svenskar ibland har en övertro till ordet. ”Om jag inte kan särskilt mycket svenska så kommer jag inte att sitta och prata om mitt inre liv på ett språk jag knappt behärskar. Då är det det vi gör tillsammans som blir viktigt.”

Samtidigt som Henrik är noga med att betona vikten av praktiska former av samverkan och samarbete, vad han kallar diapraxis, understryker han betydelsen av religionsdialog i den klassiska bemärkelsen. ”Om jag och imamen här sitter och diskuterar om Jesus är Guds son eller inte så kommer det inte leda till så mycket mer än att vi lär känna varandra ännu mer, men den typen av samtal mellan ledare på toppen har en betydelse för att de sanktionerar det som vi gör i praktiken här på det lokala planet.” På samma sätt är det otroligt viktigt att ha med sig ledningen i de olika församlingarna i denna typ av arbete, annars blir det bara baserat på eldsjälarna som riskerar att bränna ut sig. I Fisksätra står både kyrkorådet och kyrkoledningen inom Svenska kyrkan i Nacka bakom det arbete som görs, hos katolikerna finns samma stöd från det katolska stiftet.

Guds Hus ses inte längre som ett projekt av aktörerna utan som en verksamhet som pågår även om byggnaden inte finns klar ännu. Nästa steg i processen är nu att samla in alla de finansiella medel som behövs för bygget av moskén som ska ligga vägg i vägg med den redan befintliga kristna gudstjänstlokalen. Finansieringen av moskén sker helt och hållet av den muslimska församlingen i Fisksätra som också kommer att vara ägare av moskén när den väl finns på plats. Då det gäller gemensam verksamhet finansieras den av församlingarna tillsammans utifrån varje församlings förmåga. I övrigt har varje församling en lika stark röst i samarbetet. Detta med att varje församling ska ha en lika stark röst i det gemensamma arbetet är viktigt då skillnaderna i finansiella resurser annars lätt blir märkbara. Den svenskkyrkliga församlingen har 30 anställda medan imamen i den muslimska församlingen försörjer sig genom att köra taxi. Här efterlyser Henrik större ekonomiska möjligheter för andra trossamfund och församlingar än de kristna att söka pengar. ”Det skulle vara bra med någon slags ekonomisk fond som man kunde söka resurser från till sådana här projekt även om man kom från en annan trosinriktning. Så att man t.ex. kan anställa någon för att minska ojämlikheten som finns i form av mänskliga resurser i de olika församlingarna. Den muslimska församlingen här är t.ex. i brinnande behov av att kunna ha en person anställd på heltid” säger han.

6.3. Göteborgs interreligiösa centrum och råd

I Göteborg har det länge funnits ett nätverk av personer som har haft kontakt över religionsgränserna. Denna långa historia av nätverkande mellan individer från olika religioner och religiösa traditioner är enligt det interreligiösa centrets verksamhetsledare, Zana Mohammad, en av förutsättningarna för det interreligiösa arbete som rådet bedriver i Göteborg idag. Nätverket gjorde det t ex naturligt för

församlingar inom Svenska kyrkan i Göteborg att fråga muslimska företrädare om hjälp att hålla föreläsningar i skolor tillsammans när de själva fick förfrågningar från skolorna om att föreläsa kring religion, mobbing och mänskliga rättigheter.

Mot slutet av 2000-talet gjordes fler och fler konkreta saker tillsammans över religionsgränserna, t ex drev man 2006 utställningen Abrahams Tält där de tre abrahamitiska religionerna presenterade sig själva i ett tält uppställt på ett torg i Göteborg. 2007 anordnades den första "Fotboll för Fred"-turneringen tillsammans med bland annat Kristna Fredsrörelsens lokalavdelning i Göteborg. En fotbollsturnering där präster och imamer spelade fotboll tillsammans. 2007 var också startskottet för Göteborgs interreligiösa råd, ett råd bestående av 15 stycken religiösa ledare.

"Fotboll för fred" blev en verksamhet som växte de följande åren och 2009 fick turneringen så mycket uppmärksamhet att även politikerna i Göteborgs stad började fundera över varför man inte varit med och stött initiativet tidigare. Det interreligiösa rådet bestämde då att de skulle bjuda in politiker och tjänstemän från kommunen att tillsammans med representanter och religiösa ledare från rådet åka på studiebesök till Leceister i England. En stad där det länge bedrivits ett väletablerat och känt interreligiöst socialt arbete. Erfarenheterna från studieresan gjorde att många politiker fick upp ögonen för den roll som religiösa aktörer har i samhället och de positiva resultat som kan komma från ett gott interreligiöst samarbete, något som man kanske glömt bort lite i det så kallade sekulariserade Sverige.

Studieresan gav även ledarna inom Göteborgs interreligiösa råd inspiration att gå vidare med sitt samarbete. År 2009 bestämde man sig för att starta ett interreligiöst centrum. Till skillnad från arbetet som bedrivs i Leceister ville man inte att centret skulle ha en enskild religiös organisation, t ex Svenska kyrkan som huvudman. Istället ville man skapa något från grunden gemensamt där alla församlingar, oavsett religionstillhörighet, hade samma insyn och innehade huvudmannaskap tillsammans. Detta innebar också att man var tvungen att söka finansiering för centret utanför de religiösa samfundet eftersom det redan där fanns en ojämlikhet i tillgängliga resurser. År 2011 fick man loss den nödvändiga finansieringen för att sätta igång. Göteborgs stad beslutade då att kommunen skulle gå in med ett stöd på en miljon kronor per år under en treårsperiod för att möjliggöra uppbyggnaden av ett interreligiöst center.

Den första utmaningen var att hitta en form för centret som fungerade för alla inblandade aktörer. Därför gjordes först en förstudie som bjöd in alla de 90 religiösa församlingar som finns i Göteborg att komma med idéer och förslag om hur centret skulle drivas för att ägandet skulle bli så gemensamt som möjligt. Slutresultatet blev att Göteborgs interreligiösa råd står som juridisk huvudman för centret vars verksamhet drog igång på riktigt under våren 2012. All verksamhet styrs av en styrgrupp med representanter från det interreligiösa rådet, de olika religiösa

församlingarna och det etablerade interreligiösa ungdomsnätverket "Ung som tror". Styrgruppen tillsätts av ett interreligiöst rådslag som hålls två gånger per år. Dit är alla religiösa församlingar välkomna att skicka sina representanter. Av Göteborgs 90 församlingar är det idag 45 stycken som skickar representanter till rådslaget och som är aktiva i samband med det religiösa centrets verksamhet. Övriga församlingar får kontinuerligt information från centret och är alltid välkomna att engagera sig aktivt om och när de vill.

Även om Göteborgs interreligiösa centrum fortfarande är väldigt mycket i en uppbyggnadsfas lider det varken brist på framtidsplaner eller aktiviteter som snart ska sjasättas. Ungdomsnätverket "Ung som tror" träffas redan regelbundet och anordnar events och aktiviteter. Inom en snar framtid ordnas även en seminariserie som är öppen för allmänheten tillsammans med studieförbunden Sensus, Bilda och Ibn Rushd. Ett projekt som också är unikt för de tre studieförbunden i det att det är första gången de samarbetar på detta vis.

Det interreligiösa rådslaget och styrgruppen har fastslagit att centrets roll inte bara ska vara att främja dialog mellan religionerna, utan att det även aktivt ska leda till ett gemensamt delande och agerande. Delande av erfarenheter och lärande likväl som ett gemensamt agerande kring sociala frågor. Zana berättar att många mindre församlingar till exempel saknar kunskap om hur man bemöter psykisk ohälsa medan andra större församlingar och organisationer som Svenska kyrkan och Stadsmissionen har jämförelsevis enorma erfarenheter och resurser för hur man agerar och arbetar med de frågorna. Ett område där man framöver hoppas på ett utbyte av lärdomar och erfarenheter för att ledare även inom mindre religiösa församlingar skall vara rustade att ta tag i de frågorna. Till maj 2013 planeras även festivalen "Göteborg för alla". En festival som på ett konstruktivt sätt vill visa på hur Göteborg kan vara en stad för alla och på hur alla religioner i sina urkunder visar på vikten av att som religiös grupp verka för samhällets bästa. Centret håller också på att ta fram ett utbildningsmaterial kallat "Religionernas ABC" riktat mot näringslivet och Göteborgs stad. "Fotboll för fred" växer också som en del i det interreligiösa samarbetet i Göteborg och under 2012 ordnade man den första landskampen med lag från Sverige, England och Holland. Tills nästa års turnering har kontakter tagits från Köpenhamn om att även lag därifrån ska få vara med.

Detta med att de olika aktörerna har olika resurser till sitt förfogande kan ibland vara en utmaning för centret enligt Zana. "En präst inom Svenska kyrkan eller en pastor inom Missionsförbundet kan komma på möten och aktiviteter under sin tjänstetid medan en imam, pastor eller annan religiös ledare inom ett mindre samfund ofta bara kan komma på sin fritid." En ojämlikhet som ställer vissa krav på flexibilitet. Centret har i nuläget bara en anställd vilket också gör att verksamheten möter vissa begränsningar även om det finns en stor bas av frivilliga som ställer upp med tid och arbetskraft vid behov.

Andra utmaningar som man möter i det interreligiösa arbetet är de olika negativa erfarenheter och bilder som personer i de olika församlingarna kan ha med sig av andra religioner, ofta från andra platser i världen. Detta gäller i större utsträckning de vuxna snarare än ungdomarna. Ungdomarna inom "Ung som tror" verkar ha hittat en gemensam trygghet och identitet i Sverige och sin uppväxt här vilket naturligt ger dem ett gemensamt språk och en kulturell referensram som underlättar interaktion och ett fokus på vad man kan göra tillsammans. Då det gäller de vuxna som kanske har med sig ett bagage av negativa bilder blir det interreligiösa centrets roll till stor del att arbeta för att förstärka positiva tendenser till dialog och samverkan samtidigt som man motverkar stereotypa och ytliga bilder både av religionsdialog och enskilda religioner. Att börja arbeta med de religiösa ledarna är ett första steg i det. I det här arbetet är personliga nätverk och relationer otroligt viktiga. Att den judiska Mohel (omskäraren) i Göteborgs judiska församling t.ex. också omskär muslimska pojkar gör att de muslimska familjerna vet att han är en person att lita på, något som också fördjupar tilliten mellan judar och muslimer på ett bredare plan. I slutet av mitt och Zanas samtal är det denna typ av samverkan och nätverkande på gräsrotsnivå kring konkreta handlingar som vi återkommer till. Vikten av ett nätverk där människor känner och litar på varandra inte bara för en diskussion om de abstrakta frågorna utan kring sådant som verkligen spelar roll här och nu, för det samhälle de själva lever i.

SEA-arrangerat seminarium om religionsfrihet och yttrandefrihet under Almedalsveckan 2012. Medverkande Stefan Gustavsson (SEA), Kathrine Cash (Svenska missionsrådet) och Paul Marshall, Senior Fellow vid Hudson Institute's Center for Religious Freedom Washington DC. Foto: SEA

6.4. Svenska Evangeliska Alliansens arbete för religions- och samvetsfrihet

SEA har funnits i 10 år och ser sig självt dels som en riksrörelse för den svenska evangelikala kristenheten, dels som en tankesmedja. Målsättningarna är, förutom att skapa ett nationellt nätverk av evangelikala kristna i Sverige, också att vara en konstruktiv kraft i samhället som i öppenhet, dialog och debatt driver ett evangelikalt perspektiv och vidareförmedlar impulser och kontakter från och med den världsvida evangelikala

gemenskapen. SEA betonar vikten av en attityd som inte polariserar utan berikar och erkänner mångfalden inom den kristna kyrkan och traditionen.

Då det gäller frågor som rör pluralism och mångfald inom vårt svenska samhälle arbetar SEA med två fokusområden. Det första är vikten av allas rätt till

religionsfrihet, samvetsfrihet och yttrandefrihet. Rättigheter som behöver erkännas alla oavsett tro eller livsåskådning; kristen, muslim, jude eller sekulär humanist. Det andra fokusområdet rör ett uppmuntrande av en öppnare svensk idédebatt där det är naturligt att föra en öppen och konstruktivt kritisk dialog och debatt om olika tankesätt, världsbilder och synsätt.

Generalsekreterare Stefan Gustavsson exemplifierar genom att konstatera att det behöver ske en normalisering av Sverige idag på så sätt att det svenska samhället behöver förstå att religion och religiositet är en normal del av mänskligheten. Om Sverige har gått från att, för något århundrade sedan, vara ett samhälle där normen i samhällsdebatten sattes av kyrkan, har det svenska samhället nu gått till att knappt acceptera religiöst motiverade argument överhuvudtaget, oavsett dessa arguments ursprung. Det SEA vill verka för är en samhällsdebatt där alla livsåskådningar får ta plats. Man har här en förhoppning om att den svenska samhällsdebatten framöver ska kunna breddas för att även ta in religiösa företrädares åsikter samt acceptera religiösa institutioners betydelse och roll i civilsamhället; även när dessa institutioner är tryggt och tydligt förankrade i en religiös identitet. Utifrån detta medverkar SEA därför aktivt i samhällsdebatten genom seminarier, utbildningar, temadagar och artiklar. En viktig del har varit det manifest för samvetsfrihet som SEA ligger bakom. Manifestet propagerar för ett fortsatt starkt skydd för religions- och samvetsfrihet inom det svenska samhället och har skrivits under av ett antal kristna ledare med mycket varierad bakgrund. En stor del av SEA:s arbete handlar också om att hjälpa och utrusta de evangelikala kyrkorna så att de på ett konstruktivt sätt kan bearbeta sin egen identitet i relation till ett allt mer pluralistiskt och mångreligiöst samhälle.

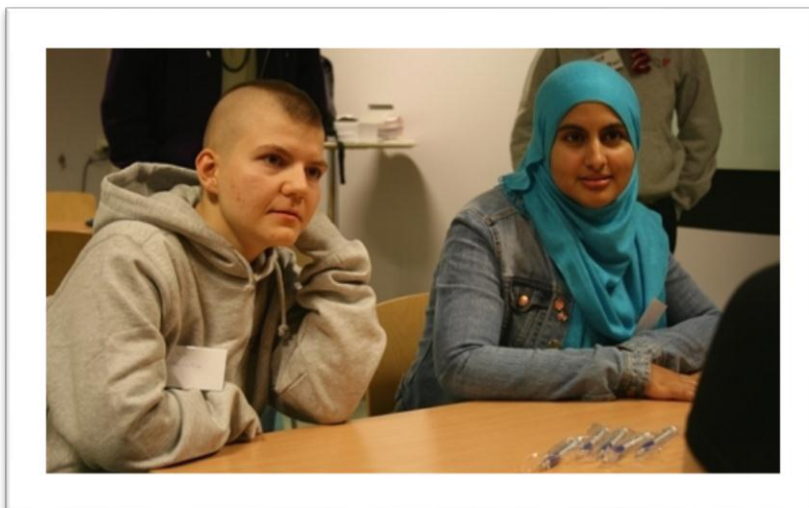
6.5. "Tillsammans för Sverige" Fryshuset Stockholm, Göteborg och Malmö

Foto: "Tillsammans för Sverige"

"Tillsammans för Sverige" är ett projekt som drivs av Fryshuset i Stockholm men med målsättning att utöka verksamheten till Göteborg och Malmö under 2013. I projektet erbjuds ungdomar från sammanlagt sex olika religioner möjlighet att träffas och samtala om frågor som rör tro och värderingar. Förutom de ca 20 ungdomar som är direkt involverade i projektet idag ingår även de ca 30 000 ungdomar som kommer till Fryshuset varje månad i en vidare målgrupp som nås via olika workshops och informationstillfällen. En annan målgrupp är religiösa ledare inom olika trosinriktningar men även, i väldigt vid bemärkelse, allmänheten.

Det hela började med att prästen Maria Kjellsdotter-Rydinger, som hade sin tjänst på Fryshuskyrkan genom Sofia Församling i Stockholm, såg ett behov av att även andra religiösa samfund skulle finnas tillgängliga på Fryshuset, ett stort ungdomscentrum vid Gullmarsplan i Stockholm. Efter att ha gjort en förstudie kring vad det innebar både för Svenska kyrkan och Fryshuset som organisation att verka i en mångkulturell och multireligiös kontext bjöd hon in till ett interreligiöst samråd. En av slutsatserna från förstudien var nämligen att ungdomarna på Fryshuset visserligen uppskattade att kyrkan fanns på plats, men att man även saknade närvaron av en imam. Det

interreligiösa samrådet ledde i sin tur till ett beslut att resa till Etiopien på Afrikas horn, en del i världen där många av ungdomarna som kommer till Fryshuset har sin bakgrund. Med på resan var 30 judiska, kristna, muslimska och sekulära ungdomar. Resan till Etiopien gav mersmak och under den lärde ungdomarna känna varandra och Maria hittade också en framtida samarbetspartner i imamen Othman Al Tawalbeh. Idag driver han och Maria projektet "Tillsammans för Sverige" tillsammans på lika villkor, anställda av Fryshuset. I projektgruppen finns också sex andra personer anställda som alla representerar olika religioner och bakgrunder. I ryggen har de en styrgrupp, vilken inkluderar representanter från Islamiska föreningar, Stora moskén i Stockholm, Stockholms centrum för religionsdialog och Sofia församling. Målsättningen var redan från början att skapa ett projekt som inte skulle ha en specifik religiös klangbotten, utan som snarare fokuserade på religionens fredspotential, det interreligiösa och integration på lika villkor.

"Tillsammans för Sverige" gör att ungdomar som annars kanske inte möts naturligt får en möjlighet att göra det. Maria konstaterar att de mer personliga mötena mellan ungdomarna som projektet möjliggör ofta blir en ögonöppnare för de svenska medelklassungdomar som kommer med i projektet genom Svenska kyrkan. Att få lära känna ungdomar med en annan kulturell och religiös bakgrund och höra deras berättelser om hur de kom till Sverige och livet de lever här bryter över de klassklyftor som annars finns och skapar en större förståelse från alla håll. Det handlar om att hitta en trygghet i den egna identiteten, men samtidigt kunna acceptera det som är annorlunda. Detta är en process som tar tid och både Othman och Maria påpekar flera gånger att det verkar som om den här typen av praktiskt interreligiöst arbete är så nytt att metoderna inte riktigt har hunnit utvecklas än. Det handlar inte bara om att hitta metoder för hur man arbetar interreligiöst, utan också om hur man arbetar med ungdomar som kommer från så olika bakgrunder och har så olika livsberättelser med sig. Det är inte heller i alla sammanhang som man förstår varför den här typen av arbete behöver göras konstaterar Maria, inte ens inom kyrkan.

År 2012 har därför varit mycket av en metodutvecklingsfas där man tillsammans med en mindre grupp ungdomar har utvecklat metoder för hur man kan arbeta konkret med olika frågor. Rent praktiskt har ungdomarna i projektet träffats en gång i månaden i varandras religiösa gudstjänstlokaler, ätit tillsammans och samtalat kring ett sedan tidigare bestämt tema hämtat från de mänskliga rättigheterna. Ungdomarna

har fått fundera kring vad den egna religionen säger om temat, vad de inte förstår i hur andra religioner ser på frågan och kring vad de själva tycker om frågan. Utifrån detta har man sedan utvecklat en metod som man vill använda i Malmö och Göteborg, men även i andra delar av Sverige under de kommande två åren. Förhoppningen är att verksamheten sedan även ska ha kunnat hitta former som är ekonomiskt

hållbara så att den kan fortsätta trots att projektperioden på tre år är över.

Tillsammans med två internationella samarbetspartners, CIEUX i Frankrike och St. Philips Centre i Leicester, England, ordnade man under augusti en interreligiös ungdomskonferens. En konferens som utan extern marknadsföring blev mycket större än vad man planerat, mer än 150 deltagare! Ungdomarna i projektet drömmer nu också om ett nationellt interreligiöst ungdomsråd som kan ta tag i frågorna om pluralism och religionsdialog på ett sätt som passar och ägs av ungdomar själva.

6.6. Kista folkhögskola, Zidni institutet och kursen "Arvet efter Paradiset - Värdebaserad Interreligiös Kommunikation och Samverkan"

Kista folkhögskola utanför Stockholm startades 2007 som den första folkhögskolan i Norden med en muslimsk profil. Folkhögskolans huvudsyfte är att aktualisera folkbildningsarvet och bidra till en renässans i folkbildningsanda. Folkhögskolans huvudman är ideella och politiskt obundna Kista folkhögskolas förening. Förutom att stödja folkbildning vill föreningen verka i syfte att skapa en trygg utveckling för svenskmuslimsk identitet med särskild inriktning på muslimer i Sverige samt bidra till utveckling av det svenska samhället. Förutom sedvanliga folkhögskolekurser som t.ex. det allmänna programmet huserar folkhögskolan en rad projekt inriktade på ökad delaktighet, demokratisering och ledarskapsutveckling inom närområdet.

Under 2012 la Kista folkhögskola grunden till Zidni-institutet för Islam och arabiska studier i Sverige. Målsättningen är att bli ett utav Sveriges främsta institut för arabiska och islamiska studier med ett interreligiöst perspektiv. Man vill på så sätt bland annat bygga en plattform för en svensk funktionärsutbildning inom muslimska församlingar. Kenneth Ritzén, som är biträdande rektor, samordnare och lärare på folkhögskolan, poängterar att man medvetet väljer att tala om funktionärsutbildning och inte imamutbildning för att kringgå de könsrelaterade begränsningar som kan förknippas med en imamutbildning. Genom att skapa en funktionärsutbildning har man möjlighet att nå både kvinnor och män med olika funktioner i muslimska församlingar. Förutom kurser i arabiska och islamisk teologi och diskurs kommer man även att erbjuda kurser i tolkningen av religiösa texter från ett interreligiöst perspektiv.

En del i detta är en kurs i värdebaserad interreligiös kommunikation och samverkan vid namn "Arvet från Paradiset" med planerad start hösten 2012. Kursen erbjuds till ledare inom olika religiösa samfund och kommer att innehålla inspel från både muslimska, judiska och kristna representanter med utrymme för gemensam reflektion däremellan. Tanken är att man ska kunna dra inspiration från den judiska traditionen, som har störst erfarenhet av att vara minoritetsreligion, kring samtida texttolkning. Muslimska representanter ska sedan få komma in och belysa vikten av riter i dagens samhälle medan kristna representanter ska belysa vikten av religion inom det svenska civilsamhället. Som ledarutbildning är kursen banbrytande både genom sin metod och pedagogik.

Enligt Kenneth har Sverige inte misslyckats med integrationsprojektet eftersom det aldrig har varit tal om någon verklig integration. Istället har den svenska inställningen varit en av fortsatt assimilation till den svenska homogena kulturen där svenskar i mötet med den andre ofta har varit, och är, moraliserande och avståndstagande. Framförallt religion demoniseras eller målas upp som något omodernt. Detta betyder att det idag finns massor med uppgörelseprocesser som under flera års tid kommer att behöva äga rum i hela det svenska samhället för att de aggressions- och isolationstendenser som finns idag ska kunna vändas och integrationsprocessen kunna börja på riktigt.

Förhoppningen från Kista folkhögskola är att man genom att använda en reflekterande pedagogik där lärarna vandrar med deltagarna, snarare än en normerande och moraliserande pedagogik, ska kunna lägga en grund för ett gemensamt agerande i det som Kenneth Ritzén kallar det polyfoniska samhället. Ett samhälle där människor med annan kulturell bakgrund varken assimileras eller integreras utan där man snarare hittar en hållbar väg för att tillhöra både en minoritet och en majoritet på samma gång. En tredje väg där man kan samlas tillsammans kring samhällsfrågor, demokratiutövning och miljöfrågor. En väg som handlar om att kunna klara av att avsäga sig både rollerna som offer och som hämnare, då det är dessa roller som föder extremism. I denna process behöver både utanförskapet och den religiösa utopin avdramatiseras enligt Kenneth. Först när detta sker kan hoppet om en utopi som religionen erbjuder på samma gång också erbjuda tillförsikt i en accepterad vardagssituation. Något som kanske kan beskrivas som grundandet av en gemensam befrielseologi, vilken inbegriper medvetandegörelse, befrielse och nya kanaler för att hantera den frustration, aggression, sorg och besvikelse som Kenneth menar att avsaknaden av genuin integration har lett till i Sverige.

7. Skönjbara trender, behov och rekommendationer

7.1. Från dialog till diapraxis

Den trend som framstår som tydligast i kontakten med olika initiativ runt om i Sverige handlar om en övergång från traditionell religionsdialog till vad som i

Fisksätra kallas diapraxis. D.v.s. att mötas från två eller flera olika religiösa traditioner i det praktiska arbetet kring olika sociala frågor snarare än i utbytet av ord. Detta praktiska arbete lägger sedan grunden till förtroendet och tilliten som behövs för att föra konstruktiv dialog och goda samtal även om frågor som kan uppfattas som mycket svåra. Den här utvecklingen handlar också om ett skeende där gräsrotsinitiativ växer fram över hela Sverige utan att det nödvändigtvis finns en tydlig koppling till ledarinitiativ på nationell nivå.

Flera av de personer som arbetar med vad vi här kallar diapraxis poängterar samtidigt vikten av fortsatt religionsdialog mellan religiösa ledare på högre nivå. De ser det som ett viktigt sätt att legitimisera det praktiska arbetet på gräsrotsnivå. Ett arbete som i vissa fall kan vara omöjligt att göra om inte ett religiöst ledarskap först har gått före och visat vägen i närmandet av "den andre". Det handlar alltså inte om att det praktiska arbetet helt och hållet är på väg eller ska ersätta religionsdialogen. Snarare handlar det om att, i frågor som rör interreligiöst samarbete, så måste det finnas möjlighet och utrymme för kontakter som går djupare och är mer inkluderande än det teologiska samtalet bland religiösa ledare. Dialog och det vi här kallar diapraxis blir så på sätt två samverkande processer som på samma gång utmanar och förstärker varandra. Flera aktörer har betonat vikten av att riksorganisationer såsom SKR är delaktiga, bekräftar, ser och stödjer det arbete som görs på det lokala planet. Att man inte som riksorganisation enbart fastnar i dialogformer på toppnivå utan hjälper det praktiska arbetet att vidareutvecklas, så att de samverkande processerna av dialog och diapraxis kan få fortsätta att bidra till goda och konkreta initiativ på alla nivåer i hela landet och inte bara i centrala orter som Stockholm och Uppsala.

7.2. Ojämligheten i resurser mellan religiösa samfund

Sverige har en lång historia av täta band mellan stat och kyrka i en homogenitetskultur. Även de traditionella frikyrkorna har haft åtskilliga år för att bygga upp betydande finansiella, mänskliga och institutionella resurser. Även om kyrka och stat idag är åtskilda blir den tidigare historien märkbar när homogenitetskulturen diversifieras med nya inslag och religioner. Detta märks om inte annat på den ojämlikhet i resurser som påtalats i flera av de initiativ som finns med i kartläggningen. Medan etablerade svenska samfund har personalresurser och upparbetade kontakter med svenska myndigheter, vilka gör det möjligt för dem att söka olika typer av bidrag, finns inte samma resurser hos andra mer nyetablerade religiösa samfund. Flertalet av landets imamer måste t.ex. ha någon typ av försörjningsarbete vid sidan av sin uppgift som imam. Det är inte heller alltid som dessa försörjningsarbeten hör till de mest välbetalda på den svenska arbetsmarknaden. Detta bidrar till att deltagandet från olika religiösa samfund i olika interreligiösa initiativ sker på mycket olika villkor. En trend som om den får fortgå på sikt kan orsaka mer djupgående strukturella orättvisor. Flertalet aktörer har därför pålyst behovet av att olika relevanta riksorganisationer hjälper till att lyfta den här frågan gentemot nämnden för statligt stöd till trossamfund och andra relevanta

myndigheter. Andra konkreta förslag som framkommit har t.ex. varit att skapa en religiöst oberoende fond ur vilken bidrag för just olika typer av interreligiösa projekt ska kunna sökas. Förhoppningen är att en sådan fond skulle kunna skapa förutsättningar för jämbördiga finansiella relationer mellan projektens olika aktörer.

7.3. Ytterligare identifierade behov

Förutom de behov som redan har lyfts fram i stycke 7.1 och 7.2 ovan har ytterligare tre saker lyfts fram som specifika behov av ett flertal aktörer. Det första rör hjälp med dokumentation och metodstöd. Flera företrädare för de initiativ som finns med i kartläggningen har själva utvecklat de metoder de använder i sitt arbete. Detta betyder att en enorm kompetens byggs upp runt dessa frågor runt om i Sverige. Samtidigt har få av dem som arbetar i dessa initiativ tid eller resurser att lägga ner på dokumentation och nätverkande med andra liknande initiativ för erfarenhetsutbyte. Stöd kring dokumentation, vidareutveckling och spridning av metoder skulle därför vara av stor betydelse för dessa och nya initiativ då det skulle främja positivt lärande.

Det andra behovet som lyftes fram av ett flertal aktörer är det av att lyssna på och rusta ungdomar. Detta behov tar sig olika uttryck på olika platser i landet. På en del ställen finns redan ett etablerat praktiskt interreligiöst arbete och utbyte mellan ungdomar. I dessa fall finns ett behov av att lyssna på och fortsätta stödja dessa ungdomar i det arbete som finns. Drömmen om ett nationellt interreligiöst ungdomsråd som finns hos ungdomarna inom projektet "Tillsammans för Sverige" är ett konkret exempel på hur riksorganisationer kanske skulle kunna stödja ungdomar. På andra platser i landet behöver förtroende fortfarande etableras för att föräldrar med olika kulturell bakgrund än den svenska ska våga låta sina ungdomar medverka i olika typer av interreligiöst arbete. Här behöver lyckade projekt kunna lyftas fram som kan försäkra ungdomarnas föräldrar om att interreligiöst arbete inte innebär ett hot mot den egna kulturella bakgrunden, utan att integration och kulturell och religiös integritet är möjliga samtidigt.

Det sista behovet som lyfts fram är det som handlar om utvecklandet av djupare mötesplatser. Detta för att åstadkomma ömsesidig integration där olika kulturer inte bara lever sida vid sida utan faktiskt möts. Här finns fortfarande mycket att göra från olika håll. De initiativ som listas i kartläggningen är en god början på skapandet av sådana mötesplatser men mycket mer kan göras. Allt fortsatt stöd till skapandet av dessa mötesplatser, oavsett om de är stora eller små, lokala, regionala eller nationella är därför av största vikt.

8. Slutliga rekommendationer

De trender och behov som beskrivits ovan ger en ganska tydlig bild av vad som skulle kunna vara denna rapportens slutgiltiga rekommendationer. För att göra frågorna tydliga sammanfattas dock dessa och ett par övriga i punktform nedan:

- Fortsätt att uppdatera denna kartläggning med jämna mellanrum. Kartläggningen har med största sannolikhet inte fångat upp allt som görs. Initiativ som var aktiva för ett par år sedan är det inte längre, initiativ som är aktiva nu kommer inte alltid att vara det och nya initiativ tillkommer förhoppningsvis.
- Inled en process av reflektion och dialog inom SKR och bland dess partners kring hur de behov som har identifierats ovan kan tillgodoses.
  - Behovet av att stärka både dialog och diapraxis
  - Behovet av att hitta sätt att utjämna ojämlika resurstillgångar mellan religiösa samfund som vill arbeta för en fredskultur i Sverige
  - Behovet av att utveckla former för dokumentations- och metodutvecklingsstöd.
  - Behovet av att se och rusta ungdomar som verkar och vill verka inom kartläggningens temaområden.
- Våga tänka nytt! Även om SKR traditionellt inte är en utförare eller rådgivare inom praktiskt arbete kanske tiden är mogen för att bli det nu?
- Fortsätt att lyssna till gräsrotterna.